Geen afbraak, maar groei

Wij hebben een belangrijk en inspannend politiek half jaar voor de boeg. En dat, zoals zich thans laat aanzien, niet in de eerste plaats voor wat betreft het parlementair-politieke werk, maar in verband met de a.s. Tweede Kamer-verkiezingen in het bijzonder voor de politieke partijen als organisaties.

Gezegd mag worden, dat, onvoorziene omstandigheden voorbehouden, de belangrijkste en spannendste parlementaire tijd in de lopende vierjarige periode van de Tweede Kamer en onder het huidige Kabinet voorbij is, en dat, wat dit betreft, een betrekkelijke rust en het moment van het opmaken van een balans is aangebroken.

Maar juist dan, wanneer aan het parlementaire front een zekere rust intreedt, maken de politieke partijen als organisaties zich op om zich nader te bezinnen op de verdere strategie. Zij beraden zich op verkiezingsprograms, kandidaten-lijsten en propaganda.

Beroep op het kader

Speciaal de periode voor verkiezingen doet de politieke partijen naar buiten treden als strategische hoofdkwartieren voor het toekomstige politieke beleid.

Het is duidelijk, dat juist in een dergelijke periode een sterk beroep wordt gedaan op de onderscheiden partij-organen en in het bijzonder op het kader. Ik geloof dan ook, dat wij op een ogenblik als dit speciaal het kader van onze partij moeten mobiliseren.

Toen de anti-revolutionaire richting in de vorige eeuw zich begon te laten gelden, was dit een optreden zonder kader. Groen van Prinsterer is, wat dit aangaat, genoemd een veldheer zonder leger. Wat hij deed, was een „beweging” in ons nationaal-politieke leven aan de gang brengen. Dr. Kuyper gaf daar het „kader” aan. En thans is het zo, dat in onze zo sterk georganiseerde samenleving, geen politieke stroming, die meer wil zijn dan een ééndags-vlieg, zich kan handhaven en zich kan laten gelden anders dan in georganiseerd partijverband.

Een ieder, die uit z.g.n. geestelijke onafhankelijkheidsmotieven daarvan kwaad zou willen spreken, zij gewaarschuwd, want elke nieuwe beweging, hetzij goed, hetzij kwaad, mondt tenslotte, te-

recht, uit in een georganiseerde vorm, omdat iets anders voor een kollektieve menselijke aktiviteit niet mogelijk is.

Uiteraard zal tenslotte de „richting” en niet de „organisatie" bepalend zijn voor de waarde van een beweging. De organisatie is alleen verantwoord, indien zij gezien wordt als middel voor de richting.

In dit licht bezien is echter de organisatie, en dus het kader waarin de richting geplaatst wordt, van een zeer bijzondere betekenis. Daarom wil ik bij een gelegenheid als deze met name het kader van onze partij naar voren schuiven.

Het omvat in het algemeen mensen, die van de politiek niet „beter” worden, die het niet om persoonlijke ambities gaat, maar die hetzij van huis uit, hetzij vanwege bijzondere omstandigheden door de politiek en de richting daarvan gegrepen zijn.

Het kader van een partij heeft een zeer gewichtige en lang niet gemakkelijke taak. Het moet de organisatie draaiende houden, het moet voor ledenwerfkracht zorgen, het moet achter contributies aan en niet in de laatste plaats moet het het aan het front gevoerde beleid binnen de partij verklaren en zo nodig verdedigen. Daarbij staat het voor de vaak moeilijke opgave om aan de ene kant begrip op te brengen voor de front-positie van hen, die op een gegeven ogenblik voor zichzelf een beslissende keuze moeten doen, en aan de andere kant er voor te zorgen de gehele achterban van de partij mede te krijgen. En vooral dit laatste is een gewichtige zaak.

Bij de voorbereidingen van verkiezingen geldt dit alles nog in versterkte mate. Daarom zou ik met de verkiezingen van 1963 in het verschiet, een beroep willen doen op het kader van onze partij om zich met liefde en overtuiging te geven aan de anti-revolutio- naire zaak, zoals die op dit ogenblik reilt en zeilt.

Op de spanningen, welke zich daarbij voordoen, kom ik straks nog wel.

Toenemende politieke belangstelling

Behalve organisatorisch worden echter ook politiek de komende maanden belangrijk, zowel voor onze nationale politiek als geheel, als voor onze partij.

Ofschoon de normale zittingsperiode van Tweede Kamer en Kabinet nog slechts voor drie vierde is verstreken, hebben de algemene politieke beschouwingen in de Tweede Kamer tien dagen geleden reeds geheel in het teken gestaan van het

balans opmaken.
terwijl het subtiele spel van het elkander aftasten met het oog op een komende nieuwe kabinetsformatie ook reeds is begonnen, zonder dat men uiteraard daarop al rechtstreeks is ingegaan.

Indertijd, bij het optreden van de nieuwe regeringscombinatie zonder socialisten, is dezerzijds gesteld, dat in deze constellatie ongetwijfeld de politieke strijd zou toenemen en tot spanningen zou leiden, maar dat tevens ook een verlevendiging van het politieke beeld in ons land het gevolg zou zijn.

Een en ander is ook het geval geweest. Ofschoon men over de waarde van het niveau, waarop dit zich soms heeft afgespeeld, kan discussiëren, meen ik, dat in elk geval geconstateerd mag worden, dat de belangstelling van de burger voor de politiek door het gebeurde van de laatste jaren is toegenomen.

Kabinet-De Quay leverde belangrijke prestatie

Hoe is nu tot dusver het beleid van deze Regering zonder socialisten geweest?

Er zijn nogal wat moeilijkheden geweest. Die waren bij het optreden van het kabinet-De Quay te voorzien en voor een groot deel naar mijn mening zelfs onvermijdelijk. Dat was ook de reden, dat velen van hen, die in de gegeven omstandigheden voorstander waren van de nieuwe politieke constellatie, vanwege een aanvankelijke vrees voor een gebrek aan regeerkracht, hun hart wel eens hebben vastgehouden hoe dit zou aflopen.

Maar wanneer men thans, nu de stofwolken wat zijn opgetrokken, het resultaat van het beleid van drie jaren overziet, moet men constateren, dat de Regering een aantal aanvankelijk vreesaanjagende politieke knelpunten, zoals voetbaltoto, kinderbijslag, mammoetwet en in een later stadium het dramatisch punt Nieuw-Guinea heeft afgedaan en overleefd, en tevens concluderen, dat zij de hoofdlijnen van haar beleid in redelijke mate heeft weten waar te maken. En dit kan niet anders dan tot de erkenning leiden, dat dit Kabinet een belangrijke prestatie heeft geleverd en veel waardevols voor land en volk heeft tot stand gebracht. Sterke oppositie van buitenaf en bij gelegenheden ook van binnenuit heeft het in het besef van zijn overheidsverantwoordelijkheid weten te weerstaan. En dat het zeer belangrijke beslissingen voor zijn verantwoording heeft willen nemen, dwingt respekt af.

De liberalen

Wat moet nu het voorlopig politieke oordeel zijn over de huidige regeringsconstellatie, n.1. het samengaan van de drie Christelijke partijen met de liberalen?

Het belangrijkste is, dat de drie Christelijke partijen, ondanks het feit, dat er met betrekking tot sommige van de genoemde knelpunten tussen hen duidelijke meningsverschillen zijn geweest, het in het algemene beleid goed met elkander hebben kunnen vinden.

Dit is m.i. het belangrijkste punt, omdat dit ook voor de toekomst van grote betekenis zal zijn.

Hoe is het samengaan met de liberalen, politiek gezien, geweest?

Uiteraard bestaat er waardering voor veel van hetgeen liberale bewindslieden hebben gepresteerd. Wat een man als minister Korthals in het belang van de betrekkingen met „de West" heeft gedaan, is m.i. van vérstrekkende politieke betekenis.

Er is natuurlijk ook wel kritiek op hun beleid. De regeling van de ambtenarensalarissen - en ik ontken niet dat het te dezen door de liberale minister van Binnenlandse Zaken gevoerde beleid Kabinetspolitiek is geweest - was voor velen moeilijk te plaatsen in de sociale struktuur van deze Regering. En het benoemingsbeleid van Minister Toxopeus heeft in sommige gevallen - de heer Bruins Slot heeft er in de Tweede Kamer ook aandacht aan geschonken en bijvoorbeeld de burgemeestersbenoeming in de Noordoostpolder genoemd - nogal wat opzien gebaard en politiek gerechtvaardigd verzet opgeroepen.

Maar toch zijn het niet deze dingen welke in de eerste plaats van belang zijn voor een politieke beoordeling van het samengaan met de liberalen. Er is een punt, dat in dit opzicht belangrijker is. Het is het punt, dat wij niet steeds goed hebben geweten, waar wij met de liberalen als Regeringspartner politiek aan toe waren. En dat zou m.i. een gevolg kunnen zijn geweest van het feit, dat het beeld van de liberale partij vertroebeld werd, door wat ik nu maar kortweg zal noemen het element van de Telegraaf-lezers. En ik dacht dat deze vertroebeling ook in het samengaan met de liberalen in Regeringsverband soms heeft doorgewerkt. De wijze waarop bijvoorbeeld in het befaamde Defensie-debat in de Eerste

Kamer de liberalen zich tegenover hun geestverwante minister Visser hebben opgesteld, heeft ieder, zowel regeringspartijen als oppositie en hoe men over het beleid van de Minister in de affaire-v.d. Putten ook mocht oordelen, aan het schrikken gebracht.

Wellicht is - ik hoop het - over een jaar het politieke beeld van de V.V.D. duidelijker dan op dit ogenblik nog het geval is, waarbij ik moet toegeven, dat zij naar het zich laat aanzien, bezig is zich op dit punt opnieuw op te stellen. Het effekt daarvan is van algemeen nationaal-politiek belang.

Het samengaan der christelijke partijen

Het zou uiteraard onverstandig en onjuist zijn om nu reeds uitspraken te doen en standpunten in te nemen met betrekking tot de vraag hoe een nieuw Kabinet in 1963 er uit zou moeten zien. Er kan nog zoveel gebeuren en de verkiezingsuitslagen zouden eerst bekend moeten zijn. Eerst wanneer het eraan toe is kan beoordeeld worden wat het landsbelang met betrekking tot de politieke samenstelling van een Kabinet vordert.

Wel zal een blijven samengaan van de Christelijke partijen - uiteraard voorzover dat voor ieder van hen mogelijk is - als een richtlijn op lange termijn moeten worden gezien. Dit is een element van grote betekenis in het totaalbeeld van de Nederlandse politiek. En dit vergt van de drie Christelijke partijen, dat zij in sterke mate met elkander rekening houden. Er is in de laatste jaren in dit opzicht iets gegroeid, dat niet gemakkelijk ongedaan kan worden gemaakt.

Er is in de laatste tijd nogal over gespeculeerd of de Partij van de Arbeid in 1963 al of niet weer deel van de Regering zal uitmaken. Ik doe aan die speculaties niet mee en ik wil er ook niet op vooruitlopen. Wel zou ik dit willen zeggen, dat indien het eventueel die kant uit zou gaan, en dus in feite het eerste na-oorlogse bewind zonder socialisten reeds na vier jaar zou eindigen, dit in wezen zou wijzen op een politieke mislukking van het regeren zonder socialisten en op een bijzondere en wellicht onevenredige versterking van de positie van de Partij van de Arbeid.

De positie van de A.R. Partij

En nu kom ik tot de positie van onze eigen party in de huidige situatie.

Er zijn in de laatste paar jaren voor ons doen nogal ontstuimige dingen gebeurd in onze partij. Ik behoef hier maar te

noemen het ontstaan van de kabinetscrisis in december 1960 en het in het afgelopen jaar onzerzijds gevoerde Nieuw-Guinea-beleid.

Ik ga nu op deze zaken zelf niet weer in, ofschoon ik mij bewust ben, dat de interne discussie met name over het Nieuw-Guinea- beleid nog wel niet zal zijn afgesloten. Deze kan zich echter, nu de zaak zelf voor Nederland in directe zin is afgedaan, wellicht in wat rustiger banen voortzetten.

Er is door een en ander bij tijd en wijle nogal wat deining ontstaan in onze kring. Ik weet het en ik begrijp het ook. Er is daarvoor soms ook bij niet weinigen ongerustheid ontstaan over het welzijn van onze partij.

Voorzover die ongerustheid over het welzijn van onze partij er is bij mensen buiten onze kring neem ik dat met een korreltje zout. Maar voorzover die er is bij mensen binnen de eigen kring, zeg ik niet alleen, dat ik dat versta, maar ook dat ik er respekt voor heb, want het zijn in het algemeen de slechtsten niet, die zich opwinden over een belangrijke zaak en zich bezorgd maken over dat welzijn van de Anti-Revolutionaire Partij. Het is heel wat beter dan een ongeïnteresseerde lauwheid.

Want het gaat om een party, die ons, als het goed is, niet slechts als organisatie dierbaar is - ook dat, daarvoor zijn wij er te zeer in opgevoed en opgegroeid - maar die vooral vanwege haar geestelijke en politieke inhoud een plaats in ons hart en in onze nieren heeft gekregen.

Het verontrust mij echter wel eens - ik meen dit te moeten zeggen - hoe soms oordelen Gods over geestverwanten worden uitgeroepen, met wier concrete beleid men het op - ongetwijfeld belangrijke - punten niet eens is.

Men is door de gebeurtenissen van de laatste jaren in onze kring ook wat schrikachtig geworden. En dan werkt dat nu eenmaal ook door op punten, waarop daarvoor in feite geen enkele aanleiding bestaat, zoals by voorbeeld ten aanzien van het niet-terug- keren van bepaalde Kamer-kandidaten. Ik constateer al deze dingen. Wil dat zeggen, dat ik ze overigens voor kennisgeving aanneem? Allerminst, ze grijpen mij en de anderen die erin betrokken zijn soms nogal aan.

Politieke worsteling

Maar wanneer men mij vraagt, of ik door dit alles bezorgd en pessimistisch ben over de toekomst van de

Anti-Revolutionaire Party en van de Christelijke politiek, zoals wij die als anti-revolutionairen verstaan, althans moeten verstaan, dan zeg ik uit het diepst van mijn hart en met de meeste nadruk: nee, nee, nee.

Deining en schrik kunnen noodzakelijk en daarom heilzaam zijn. Wij zijn met ons allen, critici en niet-critici, en met ons gehele hebben en houden betrokken in een grote worsteling, welke in de wereld van deze tijd politiek en maatschappelijk en geestelijk aan de gang is.

Soms hoort men zeggen, dat onze party in een crisis verkeert. Laat men dat gerust zeggen, mits men er maar by zegt, wat men er mee bedoelt. Van een organisatie-crisis is geen sprake ondanks het verschijnsel van de verontrusten, welk verschijnsel ik daarmee bepaald niet kleiner wil voorstellen dan het is. Maar bedoelt men er mee, dat wij als anti-revolutionairen betrokken zijn in een politieke worsteling, dan zeg ik; akkoord en het zou niet goed zijn, indien dat in deze tijd niet zo was. Het zou beslist geen aanbeveling zijn, indien enige politieke party of stroming in deze onstuimige en overweldigende tijd van zichzelf zou beweren, dat met haar zulks niet het geval is. Een crisis kan noodzakelijk zijn om tot hernieuwde kracht te komen. Daarom zeg ik, dat het gelukkig is, dat het zo is. Het is een teken, dat wij leven en niet dood zijn. Het is een bewijs, dat wij niet stilstaan, maar in beweging zijn.

Groei

Ik geloof dat wij goed doen er oog voor te hebben, dat wij in de eerste na-oorlogse periode aan het gevaar hebben bloot gestaan met onze beginselen te verstarren in een veranderende wereld, waardoor het levende en stuwende karakter van een Christelijke beginselpolitiek aan betekenis zou kunnen hebben ingeboet. Ik dacht, dat wij over dat gevaar nu heen zijn en dat wij thans bezig zijn de bocht te nemen naar de tijd waarin wij zeer reëel leven, en waarin wij met dezelfde geestelijke opdracht als die van het verleden ons naar de toekomst richten.

Ik ontken niet de spanningen, welke dit in ons dagelijks bestaan als anti-revolutionairen met zich meebrengt, en ik onderschat ook niet het andere gevaar - waarvoor God ons behoede - dat wij uit deze bocht vliegen. Maar ik meen wel, dat wij in het varen van een Christelijk-politieke koers bezig zijn opnieuw uit de verf te komen.

Ik heb het al eens eerder gezegd, maar ik wil het herhalen: ik ben er ten volle van overtuigd, dat hetgeen in deze tijd in

onze partij in beweging is geen afbraakverschijnselen maar groeistuipen zijn.

Och, en dan gaat dat over hobbelende keien, en dan zijn het ontstaan van zorg bij sommigen en het besef van onduidelijkheid begrijpelijk. En dan zal van degenen, die op allerlei posten verantwoordelijkheid dragen grote zorg en voorzichtigheid bij het geven van leiding worden gevraagd, opdat wij elkander niet kwijt raken.

Maar er komt weer vaart in de Christelijke imlitiek. Er worden haar nieuwe taken en nieuwe kansen geboden. Ik geloof niets van een verzwakking van een verlangen naar Christelijk élan in onze gelederen. En als het dan eens een keer wat hobbelend gaat, dan is dat op zichzelf natuurlijk niet iets, waarover je alleen maar bUj moet zijn, maar dan is dat wel iets waar wij tegen kunnen, niet omdat wij het zijn, maar vanwege de kracht van ons politieke belijden. En laten wij ons dan beslist niet van de wijs laten brengen door wat anderen, die ons lang niet allemaal principieel welgezind zijn, van ons zeggen.

Sturen in de stroom

Wij zitten met de gehele wereld in een hevige stroomversnelling.

Nu kan men in een stroomversnelling drie dingen doen.

Men kan proberen uit de stroom weg te komen en zo gauw mogelijk op de wal kruipen. Als dat gelukt, kan men verder aangaande hetgeen er in die stroom gebeurt niets meer doen. Alleen kan men - en dat kan op zichzelf nuttig zijn - waarschuwingen toeroepen aan degenen, die nog in de stroom verkeren. Wat dit aangaat wU ik het nut van een groep als bijvoorbeeld het G.P.V. ook niet onder alle omstandigheden ontkennen.

In de tweede plaats kan men - en ik meen dat een deel der hedendaagse intelligentsia in onze kring wel eens de indruk wekt zulks te doen - kan men zich gewoon met de stroom mee laten drijven op hoop van zegen om als men tenslotte door de stroomversnelling heen ergens aanbelandt, zijn werk, ook zijn Christe- lijk-politieke werk in het belang van de goede zaak te kunnen voortzetten.

En in de derde plaats kan men proberen te sturen in de stroom om koers te houden, zij het dan ook dat dit wel eens wat slingerend zal moeten gaan, om een zekere invloed te hebben op het behoud van het schip en op het punt, waar men wil

uitkomen.
En nu dacht ik, dat wij pogen dit laatste te doen. Ik dacht, dat wij in de laatste jaren bezig zijn geweest een voluit anti-revolutionaire koers in de tijd van vandaag en met de blik op de toekomst uit te zetten.

Sommigen denken, dat wij bezig zijn onze koers te verliezen, maar ik dacht, dat wij juist bezig zijn onze koers te vinden in deze tijd en in de wereld van vandaag in gehoorzaamheid aan de Bijbel. En ik hoop dat u de neerslag daarvan ook zult onderkennen in het ontwerp-Program van Aktie voor de verkiezingen van 1963 zoals het binnenkort de kiesverenigingen zal bereiken. Ik hoop, dat men dan in dit stuk zal zien een getuigenis en een werkprogram, die met de beide benen midden in de wereld van vandaag staan en dat die ook op de toekomst zijn gericht; en tevens dat zij voluit anti-revolutionair zijn en dat zij aansluiten bij de beste tradities van de Anti-Revolutionaire Partij.

En laten wij dan zonder enige zelfvoldaanheid en eigengereidheid, maar met geloofsblijdschap en ijver met elkander de toekomst ingaan en ons als levende Christus-belijdende partij presenteren aan ons volk en aan de omringende wereld.

De a.r. bewindslieden

Zoals bekend heeft prof. Zijlstra op grond van motieven, die met zijn instemming voluit openbaar zijn gemaakt, gemeend zich niet weer voor een Kamerkandidatuur beschikbaar te moeten stellen. De heer Zijlstra en ik hebben een en andermaal uitvoerig over deze zaak gesproken. Ik meen, dat wij zijn beslissing en de beweegredenen daarvan hebben te respecteren. Gaarne spreek ik de hoop uit, dat zich in de toekomst gelegenheden zullen voordoen, waarin hy met zyn grote bekwaamheden ook verder de zaak van de Anti-Revolutionaire Partij zal kunnen dienen. Dat hij zich daartoe bereid zou verklaren, wist ik en het verheugt mij.

Dat ook mr. Van Aartsen op grond van persoonlijke motieven zich niet meer beschikbaar stelt, zullen wij eveneens hebben te eerbiedigen. De heer Van Aartsen heeft tegenover mij met de meeste stelligheid verzekerd, dat hierbij van enig restant van ge- pikeerdheid wegens de woningbouwkabinetscrisis van 1960 op geen enkele wijze sprake is. In dit verband zou ik ook mijnerzijds nog eens tegenover de gehele partij willen uitspreken, zoals minister Zijlstra dat in zijn brief ook heeft

gedaan, dat de betrekkingen tussen de leidingen van partij en frakties en de bewindslieden zowel in het persoonlijke als in het zakelijke vlak van de meest vriendschappelijke aard zijn en dat het gevaar voor kortsluitingen, wat dit betreft, voorzover aanwezig geweest is verdwenen. De invloed van mr. Van Aartsen in ons partijleven zal zich ongetwijfeld ook in de toekomst doen blijven gelden. Dat de heer Roolvink zich beschikbaar stelt voor het Tweede Kamerlidmaatschap zal ongetwijfeld ons allen veel voldoening geven.

De drie a.r. bewindslieden zitten in het huidige kabinet op zware posten. Noch de portefeuille van Financiën, noch die van Volkshuisvesting, noch het loonbeleid zijn uit elektoraal oogpunt gezien dankbare taken geweest. Dat de bewindslieden bereid zijn geweest in ’s lands belang deze taken op zich te nemen en zich er met inzet van hun krachten aan te geven, verdient ons respekt en strekt de partij tot eer. Ik spreek gaarne de hoop uit, dat zij hun taak tot het einde toe zullen mogen blijven volbrengen.

De lijstaanvoering

Nu prof. Zijlstra niet meer voor het lijstaanvoerderschap beschikbaar zal zijn, zullen wü, indien althans de partij het voorstel van het Centraal Comité zoals dat onlangs is gepubliceerd volgt, deze keer met verschillende lijstaanvoerders uitkomen. Het is echter nog niet zover, dat daarover vandaag reeds een beslissing moet vallen.

Het uitkomen eventueel met verschillende lijstaanvoerders zal op zichzelf in de geschiedenis van onze partij niet iets nieuws zijn. Wel zijn wij er met name in de na-oorlogse periode aan gewend geraakt één lijsttrekker voor het gehele land te hebben.

Een landelijke lijstaanvoerder moet over de gehele lijn naar binnen en naar buiten het gezicht en het gevoelen van de partij, waarvoor hij optreedt vertolken en tevens de eigenschappen bezitten van een algemeen politiek leider in het parlement en daar buiten. En dat moet dan voor de partij een opgelegde en vanzelfsprekende zaak zijn. Ik zeg wel eens; een landelijke lijstaanvoerder moet voor zijn kiezers over de gehele lijn iets „mythisch” hebben. Dat hadden in onze partij Kuyper en Colijn. Dat had ook nog Schouten. Maar dat had - en het zij hem vanwege zijn jeugdige leeftijd niet euvel geduid - reeds in wat mindere mate een man als Zyistra. Dat „mythische" element hadden in andere partijen figuren als Drees,

Oud en Romme.

En als zo'n figuur er op een gegeven ogenblik niet is, dan mag men dat wat mij betreft betreuren, maar dan moet men daarover toch beslist niet dramatisch doen en er zich althans voorshands
bij neerleggen. Want het gaan hangen aan één bepaalde man heeft, juist voor een partij met de intenties als de onze, ook zijn gevaren. Terwijl het uitkomen met verschillende lijstaanvoerders, afgestemd op de verschillende landstreken, ook zijn onmiskenbare positieve zijden heeft.

Kamerleden en Ministers

De voorzitter van de Tweede Kamer, mr. Kortenhorst, heeft onlangs gewezen op het feit, dat in 1963 een aantal belangrijke figuren uit de Kamer zullen verdwijnen, terwijl ook voorts een vrij groot aantal personen verklaard heeft, zich niet voor een Kamerkandidatuur beschikbaar te kunnen stellen. Hij heeft zijn bezorgdheid over dit verschijnsel uitgesproken.

Nu behoeft op zichzelf het min of meer toevallig samenvallen van een aantal omstandigheden, die tot het uittreden of niet- optreden van een vrij groot aantal Kamerleden leiden, zoals het onvermijdelijk nu eenmaal gelden van het leeftijdsargument en de aanwezigheid van op zichzelf volkomen aanvaardbare persoonlijke motieven, nog niet direct als een verontrustend symptoom te worden gezien.

Maar toch verdient de zaak, waarop de heer Kortenhorst wees, in haar algemeenheid ongetwijfeld ernstige aandacht. Vergeten zal ook nog niet zijn, dat bij de Kabinetsformatie van 1959, naar toen ruchtbaar is geworden, in sommige politieke kringen figuren, die uit hoofde van hun bekwaamheid daartoe geschikt werden geacht, op grond van persoonlijke motieven, die men uiteraard ook toen moest respekteren, niet bereid waren zitting in het Kabinet te nemen.

Wat inderdaad naar mijn mening aandacht verdient, is het punt, dat er toch iets aan de orde is van een toenemend gebrek aan bereidheid om zich aan de politiek te wijden, en dat blijkbaar de besten in den lande niet steeds voor een regeringsfunktie beschikbaar zijn. Het constateren daarvan houdt op zichzelf geen waar- deringsoordeel in over de betreffende personen zelf. Daar heb ik ook geen recht toe. Ik heb al gezegd, dat wij de beweegredenen voor een beslissing

omtrent dit punt van mensen in onze kring volledig respekteren.

De oorzaken van de genoemde ontwikkeling kunnen ook in een volstrekt buiten-persoonlijke sfeer liggen, bijvoorbeeld in het naar sommiger inzicht minder boeiend worden van de politiek in een klein land als het onze, of in de omstandigheid, dat andere levens-
sektoren, zoals wetenschap en bedrijfsleven zodanige grootheden zijn geworden, dat zij in meerdere mate dan vroeger de aandacht van de politiek aftrekken.

Als dit zo is, dan is het misschien te verklaren, maar desniettemin te betreuren. Juist nu de politiek meer dan ooit tevoren beslag legt op het menselijk leven en nu in de tijd, waarin wij leven, de betekenis van de stuwkrachten en achtergronden van de politiek zich meer dan ooit tevoren aan ons opdringt, verdient de staatkunde de inzet van allen die daarvoor geschikt en geroepen zijn.

In hoeverre in dit alles het persoonlijk-financiële element een rol speelt, is van geval tot geval moeilijk te beoordelen, maar het is in zijn algemeenheid natuurlijk niet te verwaarlozen. Ik zou hiervan alleen dit willen zeggen: de bereidheid tot het dienen van de publieke zaak zal nooit gepaard mogen gaan met het verlangen er rijk van te worden; maar tevens zal deze bereidheid - vooral als gevraagd wordt de inzet van alle krachten - zodanig gehonoreerd moeten worden, dat de betrokkene er met zijn gezin - en ik leg vooral de nadruk op dat gezin, omdat dit toch al offers moet brengen - onbekommerd van kan leven.

Dames en Heren, ik ben aan het einde van mijn openingswoord. Ik ben begonnen met te stellen, dat wij belangrijke en inspannende maanden voor de boeg hebben. Laten wij bereid zijn onze krachten aan dit werk te geven. En moge God het werk onzer handen zegenen.